

УДК 330.190.2 :631.6

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF DIRECT AND INDIRECT TAXATION IN UKRAINE**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРЯМОГО ТА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ****Shilo Zh.S. / Шило Ж.С.***k.e.n., as. prof. / к.е.н., доцент**Національний університет водного господарства та природокористування,
Рівне, Соборна, 11, 33028**National University of Water and Environmental Engineering,
Rivne, Soborna, 11, 33028*

Анотація. Наукова стаття присвячена перспективам розвитку прямого та непрямого оподаткування в умовах невизначеності та кризи в економіці.

В науковому дослідженні розкриті основні переваги та недоліки існуючих видів прямих та непрямих податків в умовах трансформаційних перетворень, виділені основні проблеми сучасної системи оподаткування, проведений ретроспективний аналіз структури податкових надходжень. Автором здійснена оцінка існуючих видів прямих та непрямих податків, розроблені напрями вдосконалення системи прямого та непрямого оподаткування.

Ключові слова: пряме та непряме оподаткування, ПДВ, акцизний податок, податкові надходження, мито, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, єдиний податок.

Вступ.

Актуальність нашого наукового дослідження полягає у тому, що пряме та непряме оподаткування є важливим засобом впливу на економіку, а його реформування дасть змогу підвищити ефективність національної економіки, сприяти збільшенню стабільних надходжень до бюджету країни, а також покращити умови для ведення бізнесу та залучення інвесторів.

Серед сучасних економістів, що зробили вагомий внесок у дослідження питань формування системи прямого та непрямого оподаткування як важливої сфери впливу на розвиток держави, можна виділити О. Василика, М. Дем'яненко, Д. Дему, О. Кириленко, А. Крисоватого, А. Поддєрьогіна, А. Соколовську, Л. Сідельникову та інших.

Метою написання наукової статті є обґрунтування практичної необхідності проведення теоретичного та методологічного дослідження ефективності прямого та непрямого оподаткування в державі, розроблення рекомендацій щодо можливих шляхів подальшого вдосконалення системи прямого та непрямого оподаткування в умовах трансформаційних перетворень.

Основний текст.

На сьогодні, сучасну систему оподаткування складають різні за класифікацією податки, кожен з яких має свої специфічні риси та функціональне призначення. Роль окремого податку характеризується його приналежністю до певної групи згідно з наявною класифікацією податків, яка дає можливість більш повно розкрити економічну сутність податків, напрям та характер впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [4].

В загальному, за формою оподаткування всі податки поділяються на дві

групи, а саме прямі та непрямі. Прямі податки встановлюються безпосередньо до об'єкта оподаткування, а їх розмір залежить від його масштабу. Вони становлять основу податкової системи держави.

Нами було виділено переваги прямого оподаткування: дає можливість державі впливати на економічні процеси (інвестиційну активність, накопичення капіталу, сукупне споживання, ділову активність); встановлюють пряму залежності між доходами платника і його відрахуваннями в бюджет, тобто реалізується принцип справедливості; розподіляють податковий тягар так, що той, хто має високі доходи, платить до бюджету більше, ніж той, хто має більш низькі доходи.

Таким чином, прямі податки об'єктивно більшою мірою володіють стимулюючими можливостями щодо безпосередніх товаровиробників.

Визначимо також основні недоліки прямого оподаткування в державі: потребують складного механізму бухгалтерського обліку об'єкта оподаткування і стягнення податків, є труднощі з визначенням того, що належить до доходів; включають застосування високого рівня контролю, розширення податкового апарату, оскільки мають місце приховування доходів і ухилення від оподаткування; пов'язані з можливістю ухилення від сплати податків через недосконалість фінансового контролю і наявність комерційної таємниці; потребує певного розвитку ринкових відносин, оскільки тільки в умовах реального ринку може сформуватися реальна ринкова ціна, а отже, і реальний прибуток.

Другу групу податкових надходжень до бюджету утворюють непрямі податки, які відіграють значну роль у формуванні доходів держави та податковому регулюванні.

Аналізуючи існуючі теорії оподаткування доведено, що непрямі податки вважаються несправедливими (не враховують розмір доходів платників), хоча й мають певні переваги. За відносно простого механізму їх справляння вони забезпечують стабільні й суттєві доходи до бюджетів різних рівнів.

Розглянемо переваги і недоліки непрямого оподаткування.

Основними перевагами, на наш погляд, є: їх ефективність у фіскальному аспекті є більшою, оскільки вони оподатковують споживання, яке в свою чергу є більш стабільне ніж прибутки; від їх сплати тяжко ухилитись і досить легко контролювати; не мають впливу на процеси нагромадження, але вони регресивні в соціальному аспекті; впливають на загальні процеси ціноутворення; швидко і регулярно постійно надходять до бюджету, що дає змогу фінансувати видатки бюджету; охоплюють дуже широке коло товарів і послуг народного споживання, тому з високою ймовірністю надходять досить повно; забезпечують збільшення доходів держави при зростанні населення та його добробуту; визначають вирівнювання міжрегіонального розподілу доходів, балансують місцеві бюджети, так як споживання більш-менш рівномірне в територіальному аспекті; здійснюють стримуючий вплив на споживання товарів, шкідливих для здоров'я і моральності населення; справляють значний вплив на державу, який виражається у збільшенні обсягів виробництва продукції; відзначаються зручністю у тому, що вони

характеризуються близькістю до місця внесення, не мають примусового характеру, не потребують накопичення певних коштів.

З недоліків є відсутність безпосередньої залежності від розміру доходів платників та регресивний характер.

Розглянемо динаміку стану та структури прямих та непрямих податків України за період 2018-2021 років в таблиці.

Таблиця - Динаміка структури податкових надходжень до бюджету України за 2018-2021 роки, млн. грн.

Показники	2018	2019	2020	2021	Темп росту, % 2021/2018
<i>Податкові надходження</i>	986347	1070322	1136687	1295188	131,3
<i>Неподаткові надходження</i>	192704	212789	234410	185348	96,2
<i>Прямі податки в т.ч.:</i>	462885	431158	455162	517816	111,9
ПДФО	299901	275459	295107	309074	103,1
Податок на прибуток	106182	117317	118472	161722	152,3
Єдиний податок	29564	35270	38031	43812	148,2
Податок на капітал	2801	3112	35553	3209	114,6
<i>Непрямі податки в т.ч.:</i>	528343	539529	590541	668780	126,6
ПДВ	347508	378690	413579	478714	137,8
Акцизний податок	126758	130753	146501	155800	130,0
Мито	27077	30086	30461	34269	126,6

Джерело: складено автором за даними [4,5]

Аналіз даних наведених у таблиці показав, що надходження від непрямих податків за останні роки збільшилося (темп росту 2021р. до 2018 р. становить 26,6%). Серед податкових надходжень найбільшу питому вагу становить податок на додану вартість, надходження від якого з кожним роком зростає: у 2018 році – 347508 млн. грн., у 2019 – 378690 млн. грн., у 2020 – 413579 млн. грн., а у 2021 році він становив - 478712 млн.грн., що є негативним фактором.

Варто зазначити, що акцизний податок формує значну частину доходів Зведеного бюджету України. Так станом на 2021 р. надходження від акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) становили 155800 млн. грн., що на 30,0%, більше, ніж у 2018 р., та зумовлене як збільшенням обсягів виробництва деяких підакцизних товарів та зростанням специфічної ставки акцизного податку на тютюнові вироби і спирти.

Розглянута нами динаміка митних платежів упродовж 2018-2021 рр. показала, що частка цих платежів є порівняно незначною і зростає з 27077млн грн. у 2018 році до 34269 млн. грн. у 2021 році. Темп росту даного показника за чотири роки становить 26,6%, що показує не дуже позитивну динаміку. Таке збільшення акцизних і митних платежів зумовлено в трансформаційних умовах посиленням фіскальної функції непрямих податків, що передбачає збільшення податкового навантаження на споживача.

Серед прямих податків, які мають суттєве фіскальне значення для формування фінансових ресурсів держави, можна відзначити податок на

доходи фізичних осіб (ПДФО). Рівень ПДФО в 2018 р. становив 299901 млн. грн., а вже в 2021 р. цей показник був зафіксований на рівні 309074 млн. грн., темп росту становить 52,3%. Одним із факторів впливу на рівень надходження податку на доходи фізичних осіб є підвищення мінімальної заробітної плати.

Надходження від податку на прибуток підприємств упродовж досліджуваного періоду також постійно зростають. Починаючи з 2018 року надходження від податку на прибуток до зведеного бюджету України становили 29564 млн. грн., а в 2021 р. вони зростають до 161722 млн. грн., що на 52,3% вище ніж у 2018 р. До цього призвело збільшення прибутковості підприємств, зростання кількості зареєстрованих юридичних осіб.

Також відбувається збільшення єдиного податку з 29564 млн. грн. у 2018 р. до 43812 млн. грн. у 2021 р., або на 48,2% та податку на капітал на 14,6%. Таке явище зумовлене підвищенням податкових ставок за зростанням курсу гривни по відношенню до інших валют.

Підсумовуючи проведене нами наукове дослідження за період 2018-2021рр., ми можемо говорити про незадовільний стан податкової системи держави, збільшенні податкових надходжень та зростанні непрямих видів податків.

Висновки.

На наш погляд, для вирішення питань податкового регулювання доцільно насамперед провести реформування всієї податкової системи держави шляхом розробки та затвердження такої моделі, яка б враховувала інтереси не тільки держави, але й платників податків. В умовах трансформаційних перетворень та постійних змін у законодавчо-нормативній базі слід звернути увагу на процеси адаптації нових критеріїв до стягування податків та зборів через урегулювання процедур розрахунку та сплати податкових платежів, що, безумовно, пов'язані з побудовою стабільної та ефективної банківської системи України. Крім того, будь-які зміни повинні бути обов'язково узгоджені з прийнятою бюджетною та податковою політикою держави починаючи із законодавчого рівня.

Література:

1. Сторожук О. В., Федун Л.М. Фіскальна ефективність податку на додану вартість в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Випуск № 1. С. 206-223.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>.
3. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/>.
4. Виконання Зведеного бюджету України за 2018–2021 роки. URL: <http://treasury.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.

References.

1. Storozhuk O.V., Fedun L.M. Fiscal efficiency of value added tax in Ukraine. Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine. 2016. Issue № 1. P.

206-223.

2. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>. (application date: 15.02.2022).

3. Official website of the National Bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua/>. (application date: 15.02.2022).

4. Execution of the Consolidated Budget of Ukraine for 2018-2021. URL: <http://treasury.gov.ua>.

5. Official site of the State Treasury Service of Ukraine. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.

Abstract. *The relevance of the research is that direct and indirect taxation is an important means of influencing the economy, and its reform will increase the efficiency of the national economy, increase stable revenues to the country's budget, and improve conditions for doing business and attracting investors. In general, according to the form of taxation, all taxes are divided into two groups, namely direct and indirect. Direct taxes are imposed directly on the object of taxation, and their amount depends on its scale. They form the basis of the tax system of the state. Consider in more detail the main types of indirect taxes: VAT, excise duty and duties. In our opinion, taking into account the experience of foreign countries, we can offer the following ways to improve the system of direct taxation: introduction into domestic practice of generally accepted in international practice methods of calculating and optimizing tax differences in accordance with the corporate income tax; systematic improvement of the tax environment (it is necessary to create an environment conducive to the intensification of business activities, to ensure equality of all payers before the current system of legislation); gradual reduction of the tax burden on the national economy, taking into account the balance of the budget system.*

Keywords: *direct and indirect taxation, VAT, excise tax, tax revenues, duties, personal income tax, corporate income tax, single tax.*

Стаття відправлена: 17.05.2022 р.

© Шило Ж.С.